

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ

Τίποτα δέν πρέπει να φοβάται κανένας τόσο όσο την κατάχρηση κάποιων λέξεων. Όχι γιατί γίνονται έτσι επικίνδυνες. Για το αντίστροφο ίσα-ίσα: Γιατί φθείρονται και χάνουνε πιά κάθε περιεχόμενο. Αποζωντανά σύμβολα ιδεών, κατανατούνε νεκροί τύποι

Αυτό φοβάμαι πως σιγά-σιγά—ή και πολύ γρήγορα απο μίαν άλλην άποψη—πάει να γίνει τώρα με τον όρο «λευτεριά». Απο τη λήξη της κατοχής και δώθε, κάθε παράταξη, φατρία, κόμμα, έντυπο, άτομο, ομνύει στ' όνομα της λευτεριάς, προβάλλει αυτόκλητος υπερασπιστής-της, την επικαλείται για τίτλο-του προσωπικό, αγορεύει, κατηγορεί, ευαγγελίζεται, βρίζει, εκθειάζει για λογαριασμό-της. Η λευτεριά έγινε σύνθημα κοινόχρηστο, ικανό να στεγάσει κάθε λογής αποχρώσεις, απο τις πιό αγνές ίσαμε τις πιό ύποπτες. Ο καθένας θεωρεί πως βολεύεται άνετα κάτω απο τον επιβλητικό-της μανδύα. Και κολακεύεται, καμαρώνει, πετυχαίνει ίσως-ίσως έτσι και μια δόση αυταπάτης γοητευτικής, αφού το νόημα της λευτεριάς περιέχει, σχεδόν αυτονόητα, εναν αέρα ηρωισμού, αυτοθυσίας.—Τίποτα δέν είναι ευκολότερο απο το ν' αυτοθυσιάζεται κανένας όταν ο παραμικρός κίνδυνος δέν τον απειλεί.

Τί σημαίνουν όλα τούτα; Έλλειψη, βέβαια, σεμνότητας και απουσία

του αισθήματος της ευθύνης. Μα πάλι, αυτό, δέν είναι το χειρότερο. Το πιό βαρύ είναι πως, σε μεγάλη, ανυπολόγιστη κλίμακα, γίνεται συστηματική καπηλεία μιάς απο τις ιερότερες αξίες που διαθέτει ο Άνθρωπος. Η λευτεριά δέν κατάντησε μονάχα σύνθημα αγοραίο, στους καιρούς-μας, μέσο δημοκοπικό, όπλο επικράτησης στον πολιτικό, πνευματικό ή κοινωνικόν αγώνα. Έγινε και πρόσχημα, μέθοδος επιβολής. Έγινε και μέσο καταπίεσης, άμεσης ή έμμεσης, τωρινής ή μελλούμενης. «Ρίξε τα όπλα και σωριάσου πρηνής όταν ακούς λευτεριάς υποσχέσεις...» θά 'πρεπε να πεί, αλλάζοντας το στίχο του παλιού, ένας σύγχρονος Καρυωτάκης!

Πώς να εναρμονίσει κανένας όλες αυτές τις επαγγελίες με τα σφιγμένα δόντια, τις μεγαληγορίες που κρύβουνε στο βάθος-τους ενα μούγκρισμα οργής ή μίσους, καθώς διασταυρώνονται σαν πυροτεχνήματα πάνω απο τα κεφάλια-μας, ξεκινώντας απο όλες μαζί τις κατευθύνσεις; Όσο και να πασχίζει κανένας για να είναι αφελής κι' εύπιστος, δέν κατορθώνει να ησυχάσει, ούτε να ξεγελαστεί. Η γνώση προσώπων και πραγμάτων οξύνει ακόμα περισσότερο το αίσθημα τούτο της έλλειψης εμπιστοσύνης. Πίσω απο την κάθε επίκληση που γίνεται στο πνεύμα της λευτεριάς, ξέρουμε όλοι, λίγο-πολύ,

πως ενεδρεύει μια υστεροβουλία αποκλειστικότητας. Λευτεριά οι ελλαδίτες εννοούν, τις περισσότερες φορές, το δικαίωμα να λές ή να κάνεις ότι συμφέρει στη πατρίδα. Και αυτό, φυσικά, κατ' ανάγκη, είναι σε βάρος μιας κάποιας άλλης πατρίδας. Βέβαια, είναι που σε καλούνε στο όνομα της λευτεριάς, έτσι, έχουνε την πεποίθηση πως το δίκιο είναι με το μέρος τους. Είναι πολλές φορές ειλικρινείς, στο βάθος. Μα κι' οι άλλοι, απο τον αντίπερα όχθο, το ίδιο πιστεύουν. Το δίκιο έχει τη μοίρα, πάντα, ν' αποκλειστικοποιείται απο τους ανθρώπους. Και όταν κανένας κοιτάξει έξω από το πρίσμα της μεροληψίας, θ' ανακαλύψει, απορημένος, πως οι άνθρωποι είναι, σε μεγάλο ποσοστό, λιγότερο φαύλοι απο όσο φαίνονται να το πιστεύουν οι ίδιοι..

Τότε, μήπως η λευτεριά είναι μονάχα ένα πλάσμα, ή τουλάχιστο κάτι το ανεπίτευκτο—που κάνει το ίδιο; Και είναι άραγε δυνατό, να έχει συντριβεί το σώμα της αλήθειας σε τόσο μαθηματικά ισοδύναμα κομμάτια, ώστε η κάθε απόχρωση, η κάθε δοξασιά, να έχει πάρει ένα που αξίζει μονάχα όσο κι' ένα άλλο, οποιοδήποτε;

Απίθανο αυτό· ή κάλλιο αδύνατο. Στο κέντρο, όπου ισορροπούν θεωρητικά όλες αυτές οι αντιμαχόμενες δυνάμεις, στέκεται μιά που ρίχνει όλο το βάρος του ηθικού-της όγκου, και αυτή κρατάει το μέγιστο συντριμμι. Αν δέ δίνει τη λύση, τουλάχιστο προσφέρει τη μεγαλύτερη ικανοποίηση, τη βαθύτερη ανακούφιση. Και αυτή είναι η αναγνώριση του δικαίωματος της ανεξιθρησκείας.

Ανεξιθρησκεία ίσον δικαιοσύνη. Ίσον το μάξιμουμ της κοινωνικά εφικτής λευτεριάς. Καρπός μακριάς και πολύπαθης ωριμότητας, προϋποθέτει μια νηφαλιότητα σκέψης και μιαν αυτοκυριαρχία, αυτοπειθαρχία στις πράξεις, τέτοια, που και μόνον αυτή να καθιερώνει αυταπόδεικτα εναντιδανικό τύπο ανθρώπου και πολίτη.

Μ' όλο που δουλεύουμε στο πνεύμα ενός αιώνα φανατικού, χρωστούμε ν' αναγνωρίσουμε πως ο τελειότερος ανθρώπινος τύπος είναι κείνος που έχει την ψυχραιμία ν' ακούει και με τα δυό του αφιά, όχι μοιόχα με το ένα. Εκείνος που προσέχει και στο κατηγορητήριο και στην απολογία. *Audiatur et altera pars*. Ο συνεπής οπαδός της πνευματικής Δημοκρατίας.

Οι άνθρωποι έχουμε την τάση να επιβάλουμε τις απόψεις μας, τις πεποιθήσεις-μας, τα ιδανικά-μας. Στον αγώνα αυτόν, συχνά παρασυρόμαστε σ' απρέπειες, ύστερα σε παραφορές, τέλος σε βιαιότητες. Έρχεται μια στιγμή που, ουτόχρομα, με την προοδευτική άσκηση του ζωτικού δυναμισμού, γίνεται μιά ζαλιστική παλινδρόμηση. Και τότε, βρουχίζοντας μέσα στο μεσονύχτιο σκοτάδι του υποσυνειδήτου, ξυπνάει το ορχέγονο κτήνος. «Πάντα θέλουμε να σκοτώσουμε κείνον με τον οποίο παλεύουμε, γράφει κάπου ο Αιμίλιος Ζολά, μα δέν τον σκοτώνουμε, γιατί είναι πολύ ενοχλητικοί οι πεθαμένοι». Αυτό συνιστά τον πρώτο βαθμό της αντίστασης. Ο δεύτερος βαθμός, ή κάλλιο η δεύτερη βαθμίδα, η ψηλότερη, είναι όταν η πάλη γίνεται συμβολικά, με τη διάθεση όχι της ανθρωποκτονίας αλλά του αθλήματος. Η ένταση δέ λιγοστεύει τότε, μονάχα που ο αγώνας διεξάγεται με κάποιους κανόνες τιμής, δηλαδή ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Το κοινό αίσθημα στέκει διαιτητής. Και η πάλη γίνεται επίσημα, λεύτερα, στο φώς της ημέρας. Στην καλύτερη εκδοχή της ζωής, η κοινωνία δέ μεταβάλλεται βέβαια σε περιβόλι ησυχασμού—αυτό θα είταν αντίθετο στους φυσικούς νόμους—γίνεται όμως στίβος. Παύει να είναι τρίστρατο σκοτεινό, όπου δρουν ανενόχλητα οι δολοφόνοι.

Ο ανθρώπινος τύπος του πνευματικού δημοκράτη δέν είναι αυθαίρετο δημιούργημα, και δέν είναι κατα-

σκεῦασμα μηχανικό. Είναι αποτέλε-
σμα μακριάς, επίπονης, ιστορικής κα-
τεργασίας. Δέν κατασκευάζεται.
Βλασταίνει όταν δημιουργηθούν οι
κατάλληλοι όροι. Και είναι, ακόμα,
η συνισταμένη μιας ωριμότητας καθολικής, όπως κάθε γνήσιο δημιούρ-
γημα του φυσικού κόσμου.

Αποστολή της εποχής-μας υπέρτα-
τη είναι να δημιουργήσει τους αντι-
κειμενικούς αυτούς όρους.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ